

נוישל ריינוון: נכתב נורסל פרוסט אל ז'אק קופו

המכתב, המתפרסם בזה לראשונה, נכתב בשנת 1913 והוא אחד מתוך קבוצת 18 מכתבים של פרוסט אל ז'אק קופו, שעדיין לא ראו אור. אוניברסיטת-אוטאוה ברוב אדיבותה העמידה אותם לרשותי, וביקשתני לדאוג לפירסומם, באישורו החביב והחברי של ד"ר ז'ן היץ. אני שמח על שיכול אני להעביר לאוניברסיטת תל-אביב מכתב זה, שיתן מושג על טיב היחסים בין פרוסט וקופו. לאחר שסירב גאלימאר לפרסם את מעברו של סוואן (סוף דצמבר 1912), ובתוך כך סירב קופו לפרסם קטעים מן הספר בנובל רווי פ'ראנפו, שמר פרוסט, למרות כמה אי-הבנות ולעתים כמה מריבות, על יחסי-ידידות עם ז'אק קופו. מכתב זה הוא באותה עת מכתב עסקי ומכתב של הבעת-דעות אינטלקטואלית. באביב 1913 פנה קופו אל כל ידידיו וביקש מהם כספים בשביל תיאטרון "וייה-קולומבייה", שהחל בהצגותיו באוקטובר 1913. פרוסט אף הוא השתדל מיד אצל מכריו, וכפי הנראה בלא הצלחה מרובה; מכל-מקום, ניאות להשתתף אישית במימון "וייה-קולומבייה". אגב-אורח, וזה ודאי החלק המעניין ביותר במכתב זה, מיטיב הוא להסביר כאן את תפיסת הזכרון שלו; הוא מוצא הזדמנות לתקן פירוש של קופו שנרצה לו בלתי-מדויק. וכמה משפטים ("בדיעבד הבחנתי בכמה קווי-יסוד של הלא-מודע שלי") עשויים לשמש כותרת לכתב-סניגוריה על הפסיכוקריטיקה!

ה מ כ ת ב

[סוף מאי / ראשית יוני 1913]

אדון יקר,

אכן, עמדתי לכתוב אליך; הייתי אומר לך שאולי אנו חברים בבלי דעת או, בעצם, הואיל ורק בי דברים אמורים, שהיתה בי אולי ידידות כלפיך בבלי דעת. שכן גבוך הייתי מאד כאשר פגשתיך ב"בוריס גודונוב";¹ לאחר שנפרדתי ממך היו לי רגשי חרטה, עד כדי כך שחזרתי משדרות-אלמה לראות אם עודך ליד התיאטרון. זאת הייתי כותב לך; זאת אני כותב לך; וטעות בידי לפי שידוע אני כי זה מוגזם קצת, שבכל-זאת המלה "חרטה" יש בה כוח רב מדי לגבי מה שהרגשתי. עם זאת, ראה, היו בהצגה זו לא מעט ידידים ותיקים שלי, שכמה מהם אולי גם ידידך, ואשר ניגשו לראותני, גברים ונשים, מתוך תמיהה על שיצאתי את ביתי. אף-על-פי-כן נדמה לי כי הפגישה עמך היתה הפחות בלתי-חשובה. תפסתי את הגברת דה-נוצ'יי כדי לומר לה שאתה שם, אך היא עצמה עלתה למרכבה ואני הייתי באפיסת-כוחות. — אמרתי לך כי נסיונותי, במידה (הרחבה עדיין למדי) שבריאותי איפשרה לי לעשותם, לא הצליחו. התיק איננו על-ידי. אני שולח אליך רק מכתב מיוזן פולדספרינגר, שתליתי בו תקוות והוא איכזב אותי. מר בינאק אמר לי שהוא בעל-מניות בתיאטרון שאנו אליזה, בקומדי שאנו-אליזה, באופירה, ואינו רוצה להשקיע כספים בעוד תיאטרון. נדמה לי ששלחתי אליך מכתב מאת בני ומאת אירן, שניהם שליליים, ראדזיוויל עדיין לא השיב לי. אשר לגברת הכט, שעליה סחתי לך, לא עשיתי מאומה. נראה היה

לי שסיפוייה של פנייתי דלים כל-כך עד שלאחר שראיתי את אי-הצלחתי עם האנשים שסמכתי עליהם חשבתי שתהיה זו טירחה מיותרת. אני כותב אל הבנק-לאשראי-תעשייתי שיעבירו אליך 750 פראנק, תשלום ראשון על חשבון 3 המניות שאני קונה.² תקבל את הסכום תוך כמה ימים, לא אוכל לומר לך מתי. אני מגיע אל סופם של 4 העמודים האלה, ואני עייף מכדי שאוכל לדון בענין התיאורטי שרמזתי לך עליו בצאתנו את תיאטרון-אסטריק. הדבר נגע למשפט מקסים מתוך אחד ממכתביך שביחס לקסם הזכרון. כגילוי של אהדה היה משפט זה יקר לי. אך חושש אני כי ברמו שלך על דפים משלי שקראת יש איזו אי-הבנה. הזכרון שאני מיחס לו חשיבות כה רבה אינו כלל זה הקרוי כך בדרך-כלל. גישתו של דילטאנט המסתפק בהתרפקות על קסם זכרונם של דברים היא היפוכה של גישתי. לא שבאורח תיאורטי, במחשבה-תחילה, בניתי לי שיטה בענין זה. אין אצלי דבר בלתי-מודע יותר מזה. אך כמו שבקראי את סטנדאל, תומאס הארדי ובלזאק גיליתי אצלם, בשכלי, סימנים עמוקים של יצריהם שאילו ניתן לי עוד זמן-מה רוצה הייתי לעמוד עליהם, כי מעולם לא נעשה הדבר—כך למקרא כתבי שלי הבחנתי בדיעבד בכמה קווי-יסוד של הלא-מודע שלי. הואיל ואני עייף כל-כך, אי-אפשר לי להיכנס אפילו רגע בעניינים כה קשים. אבל יכול אני לומר כי הזכרון אצל סופרים כדוסטויבסקי וטולסטוי (הרי תבין שבהעלותי שמות גדולים איני אומר להשתוות אליהם! אף לא להסמיך עצמי אליהם כדי ת"ק פרסות), ה"לימים עתיד היה לזכור תמיד את הרגע בו הבחין בדלת זו", הוא עדיין משהו טפל ומקרי ביותר ביחס לזכרון "שלי", שהואיל ושגנו בו כל היסודות החמריים שנכללו ברושם הקודם, הרי מבחינת הלא-מודע קונה לו הזכרון אותו אופי כולל, אותו כוח של מציאות עליונה, כמו החוק בפזיקה, כפי שוני המסיבות. זה מעשה ולא תאנה סבילה. ואגב, מושג העונג אינו קיים אצלי. לא שחיי נטולים תענוגות כמו שסבורים, אלא שלעולם אינני מבקש את העונג, הוא רק מתלווה אל אהבתי הלוהטת לדברים ושאולי היא אמנם מלוהטת קצת יותר מדי בגלל התנורות. סלח לי על אפיסת-כוחותי הבאה לידי ביטוי בעילג-רוח שהייתי חייב לחסוך אותם מתבונה כשלך, והאמן-נא ברגשותי כלפיך שלא הייתי רוצה להגזים בערכם אף לא להסתירם מפניך.

אם משלוח-הכסף כשלעצמו איננו בחזקת התחייבות לרכישת שלוש מניות, הוא-נא לשלוח לי טופס, כי נדמה לי שלא נותרו לי עוד.

הערות

¹ לדיוקו של דבר, כתב פרוסט "בבוריס גוד". וכי במה יהיו הדברים אמורים אם לא "בוריס גודונוב". גבריאל אסטריק, מנהלו של תיאטרון שאנו-אליזה, פשט את הרגל בנובמבר 1913, סמוך לפני ההצגה היחידה של "בוריס גודונוב". הצגה זו לא הועלתה ב-12 באוקטובר, כפי שהיה בכוונתו של אסטריק, אלא ביום-ה' 6 בנובמבר 1913.

² ראה גם מכתב XVIII.

תיאטרון וייה-קולומבייה הציע גם פנקסי-מנוי לעונה: 300 פראנק. לחברת המניות וייה-קולומבייה היה הון של 200,000 פראנק, שנחלק ל-200 מניות של 1,000 פראנק. פרוסט חתם אפוא על סך 3,000 פראנקים, שעל חשבונם שילם תחילה רק 750.